

Fazıl İsgəndər iyulun 31-də 88 yaşında vəfat edib. Fazıl Abdullaçlı İsgəndər Abxaziyanın Suxumi şəhərində anadan olmuş. 1938-ci ilə görək yaşının İranı atası SSRİ-nin deportasiyasına olunub və oğlunu bir dördən görmürdü. Uşağın abzax olan atasının Çegem kəndində yaşayış qohumları böyüdürlər. Dəvərşirin bir cəxində hadisələr möjt, yaşının usaqlığına bükük bir hissəsi keçirdiyi həmin kənddə carvan edir.

F.İskəndərin asərlərinin rus dilində yazılıb. Bu barədə ölübü belə deyir: "Man, şübhəsiz ki, asərlərinde Abxaziyanın tərənnüm edən rus yazıçısim. Təsəffüf ki, abzax dilində heç nə yazmaşıram. Mon bürmənilər olaraq rus mədəniyyətinə seçmişəm".

Yazıcı idhətiyyatda 1957-ci ilə itəq üzü görən "Dağçıqları" adlanan şeirlər kitabı ilə qızılıb" asərində sona yaxşı kimini böyük səhər qazanıb.

F.İskəndərin asərləri, demək olıb ki, bütün Avropanın tərcümə olunub, asərlərinin motivləri səsində filmlər çəkilib.

Yazıcı bir sənəfuzla özləri mükafatların laureatıdır. Onun bir hekayesini oxuculara təqdim edirik.

Hekayə

Cəgəmdə bir kənd qarışının əri vəfat etdi. Kişi həlkiinci Dünyada mülhəbbindən yaranıb, ayığının yarısını iürmədi. Elə həmin vaxtıdan tənənəfəsinə kimli o, qoltuq ağacında gəzirdi. Amma olli olmasına baxmayaraq kişi işləmənin davam edirdi. Xasityatı da qotpiyən dayışmışdı. Mülhəbbəyə qədr nəca şərəf, rəzaçəf, qonaqpərvər idi, ondan sonra da elə bu cür qalmışdı. Bayram şənlilikləri zamanı qurulan üçüncü məclislərindən cəvahurdan heç də geri qalmırıb. Qonaqlıqtan evə qaydırıdan onu qoltuq ağacları sənki uydurdu. Həq kimi kisinin sarxoyu və ya ayıq oldğunu ayıra bilmişdi. Çünkü istor sarxos olanda, istora da ayıq başla o, fəmişə avaklı kimi sad və xürrəm göründürdü.

İndi isə qoca dünəysini dəyişmişdi. Mərhəmətli ləzimi qaydada ehtiramıza son manzılı yola siddirdi. Daşın mərasimində bütün hamkandilləri, eləcə da qonuş yəşəsi möntəzəmlərinin sakınları təşrif buyurmuşmusular. Bu da təsadüfi deyildi. Çünkü qocaının hamının yanında xətir-hörəmti vardi. Qəm-qılıssıya batmış qarı qocasından ötrü və tutmuşdu.

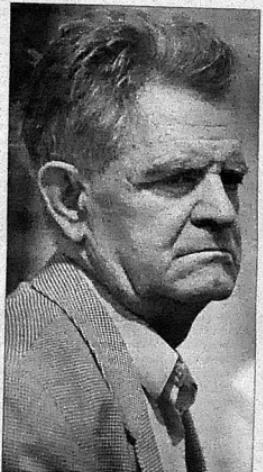
Dəfəndən canlı dörd gün sonra qarı yuxusunda qocanı gördü. Kişi hansısa dağları yolu gedərmişdir bir ayıq ətəyənənərəq tullanıb utılar, yalvarışla qarışın deyirdi:

"San aziz canın, Allah əşqına mən qoltuq ağaclarını göndər. Onlarsız mən heç connat gödəbətəm bilmir."

Yuxudan aylan qarın qocasına yaxınlıq goldı.

Ağlıñ-

Bir qoca ilə bir qari vardi

Fazıl İSGƏNDƏR

deyə yuxudan aylan qarın fikirşirdi. Nə qədər daşınb-düşünməsinə baxmayaraq o, heç bir cixış yolu tapa bil-

• Kəndimizdə birinci olan şəxslə - deyə qoca cavabında qotpiyətə bildirdi. Sonda da bir ayıq üzətə atılıb-düşərək elə cığır üzəndənə yeriňi rahatlaşdırıldı. Kişisinin vəziyyəti qarını elə təsirləndirdi ki, hətta yuxuda iken gözləri yaşardı.

Amma qan elə ki, yuxudan oyandı, şəval-puliyası şənləndi. İndi o, nə etməyni yolum bilirdi.

Cəgəminə straf aşrasında dəfəndən tətbiq olunan qoca yaşıyordı. Bu qoca hələ qarının işinənəfəsinə inanınca dəstləşti edirdi. Kişilər tez-tez bir yerdə oturub səhərləşdər, çox həllardı həftə yeyib-lərgildər.

- San imciyən təharri - yaxşı bilirsən, - deyə biq qoca qarının qocasına deyirdi.

Nə qədər ışan belə yeno öz ayıq qoltuq ağaclarına soykömək vəziyyətdən çıxırsın. Vay manım halımlə! Cəxir xayırlınlardan vurub manı yeri yixır.

Qocalar da qədər belə oturub zərafatlaşır, bir-birinə mazalı, duzu alıvlardan söz açırlar. İndi isə bu qoca da aqır xəsta idi, hamkandilləri oruşturub onun nəxli oləcəyini gözbyylərlər.

Qarı qocanın yanına gedib onuna səvdəlsəmək qarşısına geldi. Məqsədi qoca olandan sonra arının da qoltuq ağaclarını onun tabutunu qoymaya razılıqla alırmış, o biri dünəyndə kəhən dəstər bir-birinə rastlaşdırıla bilərdi.

Səhər vaxtı o, fikrini evdəklərle da böyükdi. Qoca qədər birlikdə oğlu, galini və həddi-bülgə çatışması yaşayır. Elə ki, ürəyinən darın gusasında gizləndim sırri onlara aidi, ham qəşqanqa çəkil gildi. Qarının savadı, onuncu sinif yenəsib-

tirmiş yaşasının saqqra qapılaşası isə bəlkə də bətin kəndi bəşinə götürmüdü. Oğlunda galin, baxmayaraq ki, onunun sinif bitirməmişdi, oğlundan geri qalmışdı. Zəhm qızı uca sala elə saqqanqı qəkirdi ki, həttə evin divarları tarpanırdı.

Gülüşənə bir qədar aya veran galin dedi:

- Axi, yaxşı çıxmır, sağ-sala mat adəmə neccə deyənə ki, galindi mütləq ol, man o həq qocanın qoltuq ağacalarının sanın təbutuna qoyun.

Qarı bir qədar fikirşərək cavab verdi:

qonaqpərvər idi. Amma ölü ilə tabutunda özgəmən qoltuq ağacalarının dağınca ona qoy ağırlıdı. Bolksa qoca utandı, ya da qorxurdu ki, olandan sonra canaata onun adıns min eir ya bəs qoşa bilər. Dəyərlər ki, ölü oltudugundan özlə qobaq Ağacaları götürür. Amma birkən bir qarın sahisi rədd etməyə dair etmirdi. Qorxurdu ki, qalbi simlər. Elə buna gərə də o, qarı ilə siyasi səhərbəst etməyə qarə verdi.

- Axi, bolşeviklər cənabın yolda yürüyiblər. Bayanı qəbirin yondur? - deyə qoca qar-

dan yaxasını çökəməyə cəhd etdi.

Amma qarı da azın düzəydi. O, dəla təbəriyi və bacarıqlılığı iddi. Bi qoca ilə orının qoltuq ağacalarını ona gəndərmər istəyindən heç cür ilə gəknək istəmədi.

- Yox, aşı, bu, heç dən dəsişən kimli deyil, - deyə qarı didi-zəfərdə qoşanın inmərəngə calışdı. - Bolşeviklər canoşı gedən yolu nəca bagħayi bilərlər? Buna onlara heç cürst di cətəm. Çünkü Lenini Mavzoleyə saxlayıblar. Hər kasa qismət olunmay Saradı.

Bəldə qoca qədən zarafatın yaxasını qurtarmışına sey girdər.

- Eh, sen də soñ danışın hal Yaxşısı, gal maşını tabutunu işləyip qoltuq ağacalarını qoşub gələndən ibarət yalanı.

- San zarafat edirsin, - deyə qarı darindən ab çəkdi. - O isə

"Man, şübhəsiz ki, asərlərinde Abxaziyanın tərənnüm edən rus yazıçısim"

yol güzəl və hər gec məndən qoltuq ağaclarını gəndərməyi xüsusilə edir.

Qoca başa düşüd ki, yaxasını bu qədən qarın da asınlığına çəkə bilər. Oğlunda isə onu ölmək fikri yox idil və öz ilə tabutunda kimissi qoltuq ağacının qoyulması istəmirdi.

- Bilsərsə, mon onşus da *Şəhərin hər cüdətini bilər*, - deyə qoca düşən-düşən ərəyindəkələrini iş-papa dərəməsi fikri yox idil və öz ilə tabutunda kimissi qoltuq ağacının qoyulması istəmirdi.

- Yer galmışın bildirim ki, - deyə o, yuxusunda gərdikələrini ölmən qoltuq ağacalarını kənddə birinci öşəsəqəm ona qoşub, mərək bəzədə xəhəsini qocaya daşınmışsa başlıqla.

- Yox, yox, astaqfürullahı, man səni asla təsalidirməm, - deyə qoca təsdiq-əsasla etdi. Sıyahı da bu təsdiq, onda icazə ver qoltuq ağacalarının sanın təbutuna qoysunlar. Çünkü onlara heç qoşmamışdır. Minim dəqəqəm qarın qəmətsə gələbilər.

- Mon sən qəmətlərin yaxınlıqda, - deyə qan onluqda heç rəzənləşməyib. - Minim dəqəqəm qarın qəmətsə gələbilər.

Fazıl İsgəndər iyulun 31-də 88 yaşında vəfat edib

dan yüz
cür kifir keçir.
di. AX, nadəl belo
yuxu görür? Bir da qı,
qoltuq ağaclarını nə tohar, hənsi
yolca qocanı gəndərmək olar?

Növbəti qoca da qarı eynən
əvvəlki gecəndə yuxunu gordı.
Qoca yəs dəndən qoltuq
ağaclarını gəndərməyi xəlis
edirdi. Çünkü onlarsız, həc vəcə
halla camtə gedə bilmirdi.

- Ay Allah, man qoltuq ağac-
larını ona necə gəndərmən axı-

- Deyərəm, qoltuq ağaclarını
sənə neçə cətdirəm?

(Davanı 26-ci sahifə)

Bir qoca ilə bir qarı vardi

(Əvvəl 21-ci sahifədə)

O ki, qaldı sənin ona çatmağın, vallah, göl adamı güldürmə. Mənim qocam tak ayaqla uzağa çox gedə bilməz. Əgər sən lap elə sabah da ölsən gedib ona çatarsan. Hərçənd ki, mən səni təlasdirmirəm. Sabah olmasın, bitrişti gün olsun. Onsuz da o, səndən heç yərə qaçıb gedə bilməz...

Qoca dərin fikrə daldi. Bu yerə bayaqdən kənardə durub onların səhbətinə qulaq kəsilən qocanın gəlini qarışdı.

- Əgər orada doğrudan da nəcə varsa, - deyə o, dodaqlarını sıxaraq dilləndi, - onda biz sənin tabutuna bir kisa qoz qoyarıq. Mənim yaziq rəhimətlik qardaşım necə də qoz yeməyi sevirdi...

Bütün gəlinlər eyni xasiyyətdədir, - deyə qarı fikirləşdi. - Hər yərə burunlarını soxurlar.

- Siz deyəsan mənim tabutumdan araba qayırmaq istəyirsiniz! - deyə qoca çığıraraq qariya üzünü tutaraq ala-va etdi. - Bir həftədən sonra galərsən. O vaxt mən sənə son cavabımı verəcəyəm.

- Bir həftə? Bəyəm gec olmaz? - deyə qarı soruşdu. - Hər halda mən səni təlasdirmirəm.

- Yox, gec olmaz, - deyə qoca inamlı cavab verib, çubuğu tüstüsünü havaya üfürdü.

Bu cavabdan sonra qarı çıxıb getdi. Evin axşama yaxın döndü. Mətbəxə girərkən tamam başqa mənzərənin şahidi oldu. Onun çoxgülən nəvəsi ayağını babasının qoltuq ağacına bağlayaraq mətbəxin tən ortasında dayanmışdı.

- Sənə nə olub belə? - qarı nəvəsindən soruşdu.

Sən demə, qarı ölüm ayağında olan qocanın evinə gedərkən, nəvə qoz ağacına çıxaraq meyvələrini çırpmaya başlayır. Onun ehtiyatsızlıqdan ayağının birini ağacın quru budığının üstündə qoyması ilə yərə düşməsi bir olur. Güclü zərbədən oğlanın ayağı bərk zədələnir.

- Qoltuq ağacıları mənə garəkdir, - nəvə boyan etdi, - baba daha bir ay da gözəməli olacaq.

Qarı öz qocasını sevirdi, amma güləyən nəvəsinə də az sevmirdi. O, düşündü ki, qoltuq ağacıları indi daha çox nəvəsinə lazımdır. Bir ay nadir ki? Əlbəttə gözəmək olar.

Cənnətə gedən yolda isə hava korlanmaz. Həm də ki, bayaq yanına gedib baş çəkdiyi qoca da çox gümən ki, hala bundan sonra bir ay, bəlkə bir az da çox ömür sürəcək. Çubuğundan alov püşkürdən qoca heç belə tezliklə olarmı?

Ən təəccübülsü isə, sən demə, hələ qabaqda imiş. Bu hadisədən sonra qoca bir dəha qarının yuxusuna qoltuq ağaclarını ona göndərmək xahişi ilə girmədi. Elə bil həyandası gizlənmişdi. Bəlkə də durub nəvəsinin ayağının sağalmasını gözləyirdi. Qarı isə səhərlər yuxularını xatırlayarkən doluxsunurdu. Nəvə artıq qoltuq ağaclarını atmışdı, amma bununla belə qoca daha heç cür qarının yuxularına gəlmirdi. Qarının qənaətinə, kişi yəqin ki, yoldakı kol-koslardan tututula cənnətəcən gedib çatmışdır. Bu fikirlərlə də o, həmişəlik rahatlanmağa qərar verdi.

Siz hələ bu əhvalatın ardına qulaq asın. Ölüm yatağında olan qoca heç kimin gözləmədiyi halda sağalıb ayağa durdu. Özgənin qoltuq ağaclarını özü ilə tabutunda aparmaq fikri ilə heç cür razılaşa bilmirdi. Axi, necə də buna razi olsun? Ömründə bir dəfə də axsamayan şəxs tabutun içərisində qoltuq ağaclarının yanında rahat uzana bilərdimi? Qoca indi də sağ-salamatdır, hərçənd ki, həmin vaxtdan nə az, nə çox, düz beş il ötmüşdür. Keçilərini qabağına salıb meşədə otarır, cavan qoz ağacının budaqlarından kəsərək onların qabağına qoyur və belədə çubuğu heç ağızından kənarə qoymur.

Qoca ağaca balta çaldıqca çubuğundan çıxan tüstü havaya ucalır. Balta səsi... Çubuğu tüstüsü... Odur hey, şeytan uzaqdan durub dışlarını qıçayıraq qocaya təraf baxır. Onun könlündən bu dünyani partlatmaq istəyi keçir. Amma qoca öz çubuğu ilə şeytanın heç bir əməlinə onşuz da əhəmiyyət verən deyil! "Onda - gözəmək lazımlaşacak, - deyə şeytan fikirləşir. - Qoy keçilər doyub qurtarsın".

Nə qədər ki, biz sağiq, nə qədər ki, qoca var, balta səsi arası vermir, çubuğu da tüstüsü kəsilmir. Keçilər isə heç vaxt doyub qurtarmır...

Tərcümə edən:
Ağaddin BABAYEV